

NOTAT

– magasin om Demokrati & Europa

TEMA: **Landbrugets klima- belastning**

Interview med
Fadime Turan:

**Til kamp mod
stereotyperne**

Kommissæren beroliger
landbrugslobbyen

**EU-budgetforslag er
nu i skraldespanden**

Landbruget og den globale opvarmning

Landbruget er både påvirket af klimaforandringerne og er selv med til at skabe dem. Både planterne, husdyrene og jorden indgår i et indviklet klima-regnestykke.

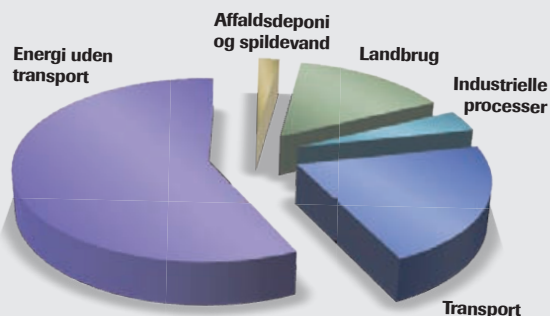
Diskussionen om den globale opvarmning handler især om at vi skal bruge mindre olie og kul, spare på energiforbruget og satse mere på vedvarende energi. Det handler sjældent om landbrug, men de fleste har nok alligevel hørt at oksebøffer belaster klimaet mere end frugt og grønt.

Landbrugets betydning for den globale opvarmning er kompliceret. Ud over selve energiforbruget – når drivhuset opvarmes og traktoren kører, så handler det også om hvordan jorden, planterne og dyrene reagerer i forhold til klimaet.

I dette nummer af NOTAT ser vi på hvordan landbruget kan blive mere klimavenligt, det vil sige bidrage til færre drivhusgasser.

I Danmark står landbruget for cirka 15 procent af alle drivhusgasser. Hvis man også indregner det energiforbrug landbruget har til transport, opvarmning m.v., er landbrugets andel af det totale udslip af drivhusgasser nærmere 18 procent.

Danske udledninger af drivhusgasser

Det danske landbrug belaster klimaet mere end de fleste andre EU-lande. Det skyldes især det intensive landbrug og mængden af husdyr. EU-gennemsnittet ligger på 9 procent, og på globalt plan anslår man landbrugets klimabelastning til at udgøre mellem 15 og 32 procent. Den store usikkerhed er især knyttet til beregningsmetoder og udledninger som følge af fældning af skov og opdyrkning af ny jord i udviklingslande. [ÅS]

I klimakonflikt med

EU's Miljøagentur og EU-Kommissionens Generaldirektorat for miljø opfordrer til at købe mad som er produceret tæt på hvor vi bor. Men Kommissionens Generaldirektorat for industri forbyder den samme opfordring i Sverige.

KLIMASMART? Livsmedelsverket, den svenske fødevarerstyrelse, må ikke opfordre svenske forbrugere til at købe lokalt producerede fødevarer.

Det har EU-Kommissionen meddelt efter at have fået det svenske kampagneoplæg om 'miljøsamt madvalg' til gennemsyn. Det er ordene »lokalt produceret« som stikker i øjnene.

»At købe lokalt producerede (det vil

sige svenske) produkter går imod principet om fri bevægelighed af varer på det indre marked,« hedder det i Kommissionens vurdering.

Den svenske opfordring er i strid med EU-traktatens artikel 28 om forbud mod importbegrænsninger, fastslår Kommissionens generalsekretær Catherine Day.

Livsmedelsverket har derfor skrevet en ny opfordring med de forbudte opfor-

FOTO: PER GUIDMANN

Danske myndigheder opfordrer også til at spise mere klimavenligt, men har i modsætning til de svenske ikke bedt om EU's godkendelse. Her lancerer Fødevarerministeriet sin klimakogebog den 10. november 2009.

idéer om at være miljøvenlig i hverdagen. En forskel mellem den svenske og den danske kampagne er at Livsmedelsverket i Sverige rettede en formel forespørgsel til Bruxelles, om teksten nu var i orden. Det mente Kommissionen ikke at den var.

Energistyrelsen i Danmark valgte en mere hjemmestrikket løsning ved ikke at notificere EU da den danske kampagne startede i 2007:

Konsulent Asger Olesen i Energistyrelsen anfører to grunde til at den danske kampagne ikke burde være problematisk:

»For det første omfatter den meget andet end det som man skal købe hjem til køkkenet. For det andet behøver formuleringen *nærproduceret* jo ikke nødvendigvis betyde at man skal købe dansk. På Sjælland er nærområdet jo Skåne og i Sønderjylland Tyskland. Det vi siger, er at det vil være godt hvis man køber ind på en måde som giver mindre transport.«

Den formastelige opfordring

Men Energistyrelsen skal ikke føle sig alt for sikker. Kommissionen har også fået øje på den danske kampagne:

»Vi er bekendt med køb-lokalt-kampagnerne i Sverige og Danmark. Vi har etableret kontakt til Sverige, og vi vil kontakte Danmark for at få flere oplysninger om oplægget,« siger Michael Mann, talsmand for Kommissionen i landbrugsanliggender.

Men det som kunne se ud som en forskel mellem en overdrevet forsigtig svensk tilgang, og en mere selvstændig dansk attitude, viser sig at være en anelse mere kompliceret end som så.

EU's Miljøagentur i København mener også at vi alle skal købe lokalproduceret mad, i hvert fald når det gælder frugt og grønt. Det fremgår af et af flere 'grønne tip' på Miljøagenturets hjemmeside.

Og så er der Kommissionens eget Generaldirektorat for miljø med hjemmeadresse i Bruxelles.

Her kan man læse følgende velkendte, men altså problematiske, opfordring:

»Consume locally produced seasonal food« (Vælg sæsonens lokalt fremstillede fødevarer).

Diskriminerende

Kommissionens formulering er altså identisk med den opfordring som Kommissionen fandt formastelig på svensk – en vurdering som den

danske professor i EU-ret Peter Pagh i øvrigt var enig i.

»Det er en statslig finansieret opfordring til at borgerne skal foretrække deres egne produkter, og det kan ikke læses anderledes. Det er nationalitetsdiskriminerende, og når EU-Kommissionen ikke har bremset den danske kampagne, er det udelukkende fordi der ikke er nogen der har været opmærksom på det. Hvis man skal opfordre nogen til at købe lokalt, så skal traktaten skrives

om,« sagde Pagh til dagbladet Information i september.

Nogle af de spørgsmål som trænger sig på, er om der gælder andre fortolkninger af traktaten for EU's egne institutioner, eller om den ene hånd ikke ved hvad den anden laver, eller om det muligvis er sådan at den frie bevægelighed for varer trods alt må anfægtes en anelse af hensyn til trurende klimaforandringer.

Kommissionen vurderer

I følge Kommissionstalsmanden Michael Mann er det klokkeklart at kampagner for at købe landets egne produkter er i strid med traktaten:

»Det er der afsagt domme om for mange år siden.«

Hvorvidt forbudet også omfatter køb-lokalt-kampagner må komme an på en konkret vurdering, siger han:

»Det er afhængigt af omstændighederne, for eksempel om kampagnen er udformet sådan at forbrugere kommer til at sidestille opfordringer til at købe lokalt med at købe nationalt, og hvor ægte de miljømæssige eller andre argumenter er.«

Men det ser da underligt ud at forbyde nøjagtigt den samme opfordring i Sverige som Kommissionen selv formidler fra Bruxelles?

»Jeg er ikke sikker på at det er inkonsekvent. Vores oprindelige bekymring for den svenske kampagne var ikke koblet til opfordringen »køb lokalt« som sådan. Som oplægget i sin helhed var formuleret, frygtede vi at det kunne opfattes som en opfordring til at købe svensk.« ♦

»Vælg sæsonens lokalt fremstillede fødevarer«

Opfordring fra EU-Kommissionens Generaldirektorat for miljø

sig selv

dringer pakket ind i mere tågede formuleringer. Her er ord som *Sverige, svensk* og *nærproduceret* fjernet.

Begge versioner – også den standard – kan dog stadig læses på myndighedens hjemmeside www.slv.se (se under *Mat och miljö*).

»Der er jo ikke tale om hemmelige oplysninger. Og vi har ikke fået den nye version formelt godkendt endnu,« siger Annica Sohlström, afdelingschef på Livsmedelsverket.

Spurgte ikke Bruxelles

Nu er opfordringen til at købe lokalt langt fra et isoleret svensk påfund. Den danske Energistyrelse har fået den samme idé.

I klimakampagnen *1 ton mindre* kan man genfinde opfordringen som nummer tre på en liste over ti gode

»Vælg sæson-tilpassede og nærproducerede grøntsager«

Opfordring fra den svenske Miljøstyrelse

Kampen om grisene

Er der egentlig nogen god grund til at vi hvert år producerer 25 millioner svin i Danmark? De giver underskud, ødelægger miljøet og udleder drivhusgasser.

FÆRRE BØVSEER. Husdyr i landbruget er med til at belaste klimaet, og når svineproduktion alligevel er en underskudsforretning, hvorfor så ikke spare grisene væk? Det hænger endda fint sammen med de klimavenlige kostvejledninger om at vi skal spise mindre kød.

Forslag om at skære ned på husdyrbestanden i det danske landbrug går igen i flere klima- og miljøplaner. Danmarks Naturfredningsforening sigter mod en økologisk produktion med halvt så mange svin som i dag. Økologisk Råd vil skære 30 procent af svineproduktionen, og Ingeniørforeningens klimaplan foreslår 15 procent reduktion af både kvæg og svin.

Mere metan fra køer

Klimamæssigt er der mere at hente ved at skære ned på kvægproduktionen. Klimabelastningen fra oksekød er 5-6 gange større end fra svine, blandt andet fordi køernes bøvser indeholder meget mere af den kraftige metangas, og fordi de bruger mere foder.

Økologisk Råd friholder køerne fordi der er brug for drøvtyggerne til naturplejen:

»De er i stand til at omsætte grovfoder som udgør en vigtig del af et sundt sædskifte og af sammenhængen i det økologiske jordbrugssystem.«

Spis mindre kød

Ingeniørforeningens forslag om at skære 15 procent ned på både kvæg- og svineproduktion er en direkte konsekvens af en forventet omlægning af danskernes

kostvaner i retning af færre mejeriprodukter og kød, men skal også frigøre landbrugsareal til dyrkning af flerårige energiafgrøder.

Også Fødevarøkonomisk Institut har kigget på husdyrenes påvirkning af klimaet. I december 2008 lavede man en analyse af 15 forskellige håndtag som landbruget kan dreje på for at mindske udledningen af klimagasser. Det fremgår her at vi kan spare 113 kg. CO2 om året for hvert svin der tages ud af produktionen. Det kan give en ikke uvæsentlig klimagevinst, eftersom der årligt produceres omkring 25 millioner svin i Danmark.

Gratis håndtag

Dertil kommer det økonomiske argument: Eftersom svineproduktion i Danmark i mange år har været en ren underskudsforretning, vil dette håndtag i modsætning til flere andre virkemidler ingenting koste – tværtimod.

Alligevel foreslår rapporten fra Fødevarøkonomisk Institut ikke at skære ned på svinebestanden.

Forskningschef Alex Dubgaard, forfatter til rapporten, forklarer:

»Det er ikke en dårlig idé at reducere svinebestanden ud fra et klimahensyn, men det vil ikke nødvendigvis blive en billig løsning. I år har svineproducenterne

Fødevarers klimaaftryk:

Oksekød	19,4
Gul ost	11,3
Frosne rejer	10,5
Svinekød	3,6
Kylling, fersk.....	3,1
Æg	2,0
Letmælk	1,2
Havregryn	0,8
Kartofler	0,2
Gulerødder	0,1

Tabellen angiver samlet effekt på den globale opvarmning fra produktion af 1 kg, indtil varen ligger i butikken.

fået en bedre økonomi end sidste år. Det svinger op og ned. Tager man den dårligste ende, så fremstår det oplagt som en billig løsning, fordi de kører med en dårlig økonomi, men om 5-10 år vil de alligevel være nedlagt.»

Ny teknologi

Klimadiskussionen i landbruget er relativt ny. Hidtil har modstanderne af den intensive svineproduktion i Danmark især peget på at gylle lugter ubehageligt og oversvømmer os med kvælstof som ødelægger naturen. Men svineproducenterne forsvarer sig med at der er kommet nye metoder til at udnytte gyllen til energi.

Landbrugsfaglig medarbejder i Økologisk Råd Leif Bach Jørgensen anerkender at teknologiske muligheder for at bruge gyllen til biogas kan give plads til flere svin.

»Det svære er hvor langt vi kan komme med det højteknologiske, om vi kan holde styr på næringsstofferne, så overskuddet ikke forurener. Vi er meget skeptiske, også i forhold til importen af soja til foder. Hvorfor kan svinene ikke laves der hvor de skal bruges? Landmændene har tabt penge de sidste fem år og kunne lave andre ting som der er mere brug for,« siger han.

Det globale regnskab

Soja importeres i store mængder fra især Argentina til proteinfoder til svin. Den intensive dyrkning af soja har store klimamæssige konsekvenser, blandt andet fordi regnskove bliver ryddet, men dette forhold er ikke med i analysen fra Fødevarøkonomisk Institut.

Den beskæftiger sig kun med det der tæller med i det danske klimaregnskab, og hvordan Danmark kan opfylde sine internationale klimaforpligtelser. Ingeniørforeningen opererer derimod med landbrugets klimapåvirkning både i et dansk og et internationalt produktionsperspektiv (samt i et forbrugerperspektiv).

Man regner med at klimabelastningen fra import af udenlandsk foder er større end den samlede klimabelastning som stammer fra udledning af drivhusgasser fra husdyrene og jorden. Transporten spiller derimod kun en lille rolle.

Imidlertid er der også et andet aspekt hvis man ser svineproduktionens størrelse i et globalt perspektiv: Hvis færre svin i Danmark bare betyder at produktionen flytter til andre lande, vil den globale klimabelastning være den samme. Forudsat en uændret eller stigende produktion i verden af animalske fødevarer – og at de andre lande ikke producerer mere klimavenligt end i Danmark. ♦

Grøn energi skal skabe klimavenligt landbrug

Regeringen satser på biogas.

Afbrænding af gylle åbner for større svinebesætninger.

Fødevarøkonomisk Institut udsendte i december 2008 rapporten *Landbrug og Klima*. Analysen anbefalede især fire virkemidler som kombinerer stor klimagevinst med relativt lave omkostninger. De fire tiltag kan nedsætte udledninger af drivhusgas svarende til 2,7 mio. ton CO₂ pr. år. I alt er landbrugets udledning beregnet til cirka 12 mio. tons.

Det ene forslag er at tage en del af landbrugsarealet ud af drift. Det er også med i Grøn Vækst-planen, som regeringen aftalte med Dansk Folkeparti i juni 2009. Landbrugsjord på lavbund giver et relativt lavt udbytte. Hvis man undlader at dyrke afgrøder, vil der bindes mere kulstof i jorden. Dertil kommer miljømæssige sidegevinster i form af reduceret kvælstofudvaskning samt øget biodiversitet. Det vil samtidig modvirke den negative effekt på miljø og klima som var en konsekvens af afskaffelsen af EU's braklægningskrav i 2007.

For det andet er der forskellige forslag om at udnytte afgrøder og restprodukter fra landbruget til energi.

Især satsningen på biogas er med i Grøn Vækst-planen som satser på udnyttelse af halvdelen af husdyrgødningen

til energi. I dag er det 5 procent. Ved afgasning af gyllen reduceres samtidig udledning af klimagasser. Et kontroversielt punkt er afbrænding af husdyrgødning, som regeringen og landbruget går ind for (mindre gylle giver lov til flere svin), men som ekspertrapporten afviste som 'klimapolitisk uinteressant'.

Der er desuden forslag om at dyrke pil på marginaljorde til brændsel i kraftvarmeproduktion. Flerårige afgrøder som pil holder samtidig bedre på jordens kulstof og mindsker udledning af kvælstof. Naturmæssigt kan elefantgræs være et alternativ til piletræer som bliver 6 meter høje. Også halm kan bruges som brændsel. Allerede i dag bruges 41 procent af halm fra korn og 15 procent fra raps i kraftvarmeverker, men andelen kan øges. Minus er at det udpiner jordens kulstofpulje, men det foreslås opvejet ved dyrkning af efterafgrøder.

Grøn Vækst-planen foreslår også en fordobling af det økologiske areal fra de nuværende cirka 10 procent. Desuden bliver der mulighed for større svinebesætninger, idet maksimalgrænsen for antal dyreenheder og kravet om selveje ophæves. ♦

Pil kan dyrkes på dårlig landbrugsjord og udnyttes som brændsel. Men naturmæssigt kan det være et problem med træer som bliver op til 6 meter høje og fortrænger andre planter og dyr.

Klimamål i landbruget

Danmarks forpligtelser til at mindske udledningen af drivhusgasser er aftalt i EU. Man skelner mellem de sektorer hvor man sælger CO₂-kvoter (store industrier og energiværker) og andre sektorer (biler, bønder og boliger). I sidstnævnte skal Danmark reducere med 20 procent sammenlignet med 2005 (eller mere, hvis EU hæver sin målsætning i forbindelse med en international aftale; resultatet af klimatopmødet forelå ikke ved redaktionens afslutning).

Derfor må landbruget indstille sig på omlægninger i en mere klimavenlig retning. Landbruget vil også bidrage til målsætningen om at vedvarende energi i 2020 skal udgøre mindst 30 procent i Danmark. Det kan ske ved at producere energi fra halm, afgrøder og gylle.

EU diskuterer mere 'klimavenlig' landbrugsstøtte

EU satser på at landbruget skal producere mere biomasse og holde kulstof i jorden. Handel med klimakvoter er måske også på dagsordenen.

Modsat resten af verden er landbrugets 'bidrag' til drivhuseffekten både i EU og i Danmark blevet væsentligt mindre siden 1990, især på grund af miljøkrav og (heraf følgende) mindre brug af kunstgødning. En anden vigtig forklaring er at antallet af kvæg er faldet markant i EU.

EU bruger cirka en tredjedel af sit budget til landbrugsstøtte. De fleste af pengene ender i lommerne hos de største jordejere, uanset hvad jorden bliver brugt til. En række miljøkrav skal overholdes, men støtten bliver ikke givet for at fremme en bestemt type af landbrug. Her er det markedskræfterne der bestemmer udviklingen.

Braklægning

Tidligere var landbrugsstøtten direkte knyttet til produktionen, og landmændene var garanteret en fast pris for bestemte produkter. Siden er landbrugsstøtten blevet afkoblet produktionen. Omlægningen er sket ud fra økonomiske overvejelser – markedet blev oversvømmet med en masse produkter som ikke kunne sælges. Mange finder det absurd at landmændene nu i stedet

får en masse penge, blot fordi de ejer et stykke jord, men for miljøbelastningen og for landbrugets klimabelastning har det været en fordel.

Men for klimaet er det ikke holdbart at være et biprodukt af de økonomiske prioriteringer.

Det viser de skiftende EU-regler for braklægning. I 1992 indførte EU tvungen braklægning for at begrænse produktionen. I Danmark betød det i 2007 at 150.000 hektar var taget ud af landbrugsdrift. Det var godt for miljø og klima. Men på grund af fødevarerkrise har EU nu afskaffet kravet om braklægning, og størstedelen af brakjorden er igen under plov. Til skade for klimaet.

Store forskelle i europæisk landbrug

Der er en kæmpe forskel på hvordan landbrug ser ud i EU. Størrelsen på et gennemsnitslandbrug svinger fra 3-6 hektar i lande som Rumænien, Bulgarien, Grækenland og Polen til over 50 hektar i Danmark, Luxembourg, Tjekkiet og Storbritannien. EU har en stor eksport af færdige landbrugsvarer til resten af verden, mens foder i stor stil

importeres fra tredjeverdenslande. Lande med en meget effektiv landbrugsproduktion – som for eksempel Danmark – er tilhængere af en mere liberal landbrugspolitik uden støtteordninger og forventer at kunne klare sig på et marked med fri konkurrence.

Sundhedstjek

I 2008 vedtog EU et såkaldt sundhedstjek af EU's landbrugsstøtte.

Det var ikke en stor reform, men den flyttede en mindre del af støtten over til 'udvikling af landdistrikter' – såkaldt *modulation*. Disse penge kan blandt andet bruges på klimaændringer og vedvarende energi.

Medlemslande har mulighed for at tage 10 procent af støtten ud og bruge den målrettet til at støtte blandt andet særlige typer af landbrug som er vigtige for beskyttelse af miljøet. Den danske regering har ikke hidtil ønsket at bruge denne mulighed med henvisning til landmændenes dårlige økonomi.

Kvoter på landbrugets drivhusgasser

En større reform af EU's landbrugspolitik står nu for døren (se artikel om EU's budget side 10). Her bliver en af de store diskussioner om der skal ske en yderligere omlægning af støtten, så den bliver mere målrettet, blandt andet for at reducere landbrugets udslip af drivhusgasser.

EU-Kommissionen udsendte i juli 2009 et arbejdsrapport om landbrugets rolle i forhold til klimaforandringerne. Kommissionen peger især på mere produktion af biomasse og en forstærket indsats for lagring af kulstof i jorden.

EU's landbrugsministre mødtes i september 2009 til en uformel diskussion om landbrug og klima. Blandt andet diskuterede man muligheden for at udvide EU's system for handel med CO₂-kvoter, så det også omfatter landbrugets klimaudledninger. Landbrugskommissær Mariann Fischer-Boel kaldte det en mulighed som bør overvejes, men advarede samtidig mod at pålægge landbruget for mange regler. ♦

Når koen bøvser

Lattergas og metan er de to vigtigste drivhusgasser fra landbruget. Og de er meget kraftigere end CO₂.

CO₂ eller kuldioxid er den vigtigste drivhusgas. Men den er ikke den eneste, og i landbruget er det heller ikke den vigtigste. I det danske landbrug udgør CO₂ omkring en fjerdel af drivhusgasserne, og det skyldes især landbrugets energiforbrug. Vigtigere er metangas (CH₄) som er 21 gange kraftigere end CO₂, og lattergas (N₂O) som er over 300 gange stærkere end CO₂.

Lattergas står for næsten halvdelen af landbrugets klimabelastning (i Danmark) og dannes især når bakterier i jorden omsætter kvælstof. Mængden af lattergas afhænger derfor især af tilførsel af kvælstof i form af gødning – både kunstgødning og naturgødning. Det har stor betydning hvor meget kvælstof som bindes i planter, og hvor meget kvælstof som fordamper fra husdyrgødning (gylle) eller udvaskes i vandområder.

Metan står for cirka 30 procent af landbrugets klimagasser. Den stammer hovedsageligt fra dyrenes fordøjelse. Også gyllelagre udleder metan. Især drøvtyggere som køer og får udleder metan når de bøvser.

Kulstof. Kulstofmængden i jorden kan fastholdes eller opbygges, for eksempel ved at retablere vådområder og dermed standse nedbrydning af organisk stof, eller ved at så afgrøder på markerne, efter at kornet er høstet.

Bioenergi. Afgrøder og/eller affaldsprodukter kan bruges som biomasse der producerer energi ved afbrænding eller i biogasanlæg. Dermed kan man begrænse brugen af fossile brændstoffer som kul og olie. ♦

Danmark burde være mindst

Dansk landbrug har ikke blot med Danmark at gøre. For at opretholde den danske fødevarerproduktion importerer vi soja og palmeolie fra et landareal så stort som Danmark. Men det regnes ikke med i det danske klimaregnskab.

GLOBALT FODAFTRYK. Kørerne bøvser og prutter, og det belaster klimaet og medvirker til det samlede danske CO2 udslip. Det er efterhånden velkendt. Mindre kendt er det at produktionen i det danske landbrug også belaster klimaet globalt og i andre lande. Det er fordi vi har en stor kødproduktion.

Til denne produktion importeres der foder, især soja-bønner fra Sydamerika.

Dansk landbrug er i dag en højst global affære. Hvor danske landmænd tidligere var næsten selvforsynende med foder til husdyrene, importeres i dag store mængder foder. Det gælder de proteinrige sojabønner der anvendes i foder til svin, kyllinger og kvæg.

I 2004 importerede dansk landbrug 1,7 mio. tons sojakage fra Sydamerika. Hovedparten, ca. 85 procent, kommer fra Argentina der har satset voldsomt på sojadyrkning.

Importen viser at naturen i et land er påvirket af produktions- og forbrugsmønstre i andre lande. Men internationaliseringen går videre. Næsten 90 procent af indtjeningen på svinekød kommer fra eksport til japanske, amerikanske og europæiske forbrugere, der således har en indirekte indflydelse på den danske miljøtilstand. Svinene selv optager ikke megen plads, men mængden af gylle der spredes på markerne, belaster den danske natur, klimaet og vandmiljøet.

Flest svin pr. indbygger

Dansk landbrug er blandt verdens mest højteknologiske og effektive. Knap to tredjedele af Danmarks areal er opdyrket, hvilket er en af de højeste andele i Europa. Den danske svineproduktion er på 25 mio. slagtesvin årligt med en stigende tendens. Målt pr. indbygger er det verdens højeste efterfulgt af Holland, der producerer 1 slagtesvin pr. indbygger mod Danmarks 5. Danmark har også en relativ høj produktion af kvæg (mejeriprodukter) og fjerkræ.

Danskerne spiser næsten tre gange så meget kød som den gennemsnitlige verdensborger. Omkring en fjerdedel af den mad vi forbruger, er importeret udefra, og

importen har været stigende i de senere år. Derved sætter vores madforbrug fodaftryk over hele kloden.

Burde være dobbelt størrelse

Danmarks forbrug af soja sætter et samlet fodaftryk på størrelse med knap to gange Sjællands areal, ifølge rapporten *Madens globale fodaftryk*, udgivet i 2006 af Verdensnaturfonden i Danmark.

En anden meget stor importvare til dansk fødevarerindustri er palmeolie der bruges som 'vegetabilsk fedt' i forarbejdede fødevarer som chokolade, is, kage, margarine, mayonnaise og færdigretter. Herudover bruges palmeolien til at fremstille shampoo, kosmetik, sæbe, vaskemidler og maling. Som sojabønnerne dyrkes også palmeolien i store plantager især i Malaysia og Indonesien, og ofte på bekostning af tidligere regnskove. Danmarks forbrug af palmeolie sætter et samlet fodaftryk, som mindst er på størrelse med arealet af Lolland og Falster, ifølge Verdensnaturfonden.

Alt i alt burde Danmark være dobbelt størrelse hvis Danmark alene skulle lægge areal og klimabelastning til vores landbrugsindustri. Men andre skøn siger mindst 8 gange så stort hvis man medregner al produktion og forbrug.

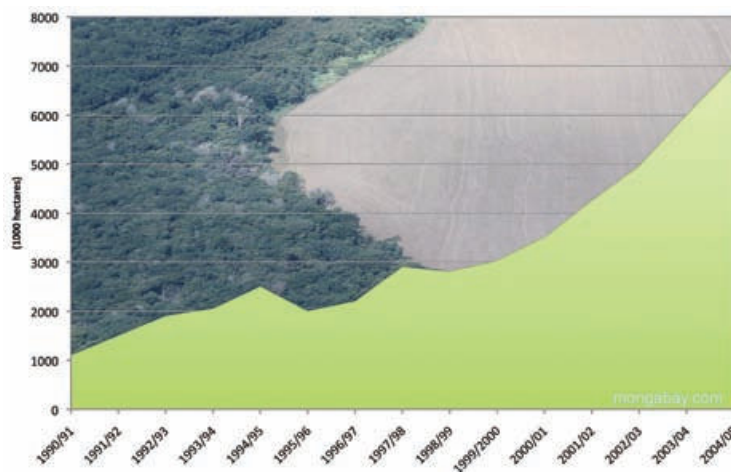

Det økologiske fodspor

Begrebet 'det økologiske fodspor' blev introduceret i starten af 1990'erne og anvendes af en række miljøforskere og -aktører, til at illustrere hvor bæredygtig verdens og de enkelte landes udvikling er. Et lands fodspor angiver det samlede globale areal der er nødvendigt for at dække befolkningens forbrug. Hver dansker har et beregnet økologisk fodspor på 6,4 hektar, udregnet i 2001. Det svarer til at den danske befolkning til sammen beslaglægger et areal på 34 mio. hektar, hvilket er otte gange mere end Danmarks landareal.

Ingeniørforeningen i Danmark har udgivet en klimaplan, hvori man anslår at Danmarks CO2-belastning globalt set er cirka dobbelt så stor som man ellers

Soja-dyrkning i den brasilianske regnskov 1990-2005.
Efter 2006 er der indført et midlertidigt stop.

dobbelt så stort

Demonstration i Paraguay, december 2007, mod landbrugsfirmaet Cargill fra USA for at udbrede dyrkning af genmodificerede sojaplanter som ifølge kritikerne omdanner det latinamerikanske land til en 'grøn ørken'.

regner med, hvis man alene ser på virkningerne inden for landets grænser.

Får ikke mere mad ud af det

Soja er fyldt med proteiner og dermed en billig proteinkilde til fjerkræ, svin og kvæg der kræver hurtig vækst med

henblik på at producere store mængder kød, æg og mælk. Men der bliver egentlig ikke mere mad ud af det. Det skyldes at der bruges lige så meget protein som der kommer ud af det i de animalske produkter. Så ud fra et klimahensyn burde man i stedet spise retter med sojabønner, i stedet for at gå omvejen og lave vegetabilsk protein om til animalsk protein.

Det meste af sojaen i Latinamerika er fra det multinationale firma Monsanto, hvis sojaplanter netop er modstandsdygtige over for firmaets eget kendte ukrudtsmiddel Roundup. Det har ført til en stor stigning i forbruget af netop dette ukrudtsmiddel i Sydamerika.

Soja i stedet for regnskov

Globalt anslås at så meget som 97 procent af den producerede soja nu anvendes til foder.

Efter krisen med kogalskab forbød EU al anvendelse af benmel og andre animalske biprodukter i landbrugs-foder og det har yderligere drevet efterspørgslen i vejret efter soja.

Samlet set bruger EU 14 millioner hektar jord uden for EU til at få produceret sit sojabehov, især i Brasilien og Argentina.

Soja-produktionen i Sydamerika er mere end fordoblet de sidste 15 år. Omkring 16 procent af Amazonas skov og 60 procent af den brasilianske skovsavannes enorme græsarealer er allerede gået til sojadyrkingen. Fortsætter det på samme måde, vil 40 pct. af Amazonas-regnskoven være erstattet af soja-produktion i 2050, anslår miljøorganisationen Greenpeace. ♦

Er Danmark en duks?

Danmark er et rigt land med deraf højt forbrug af ressourcer og dermed også højt træk på miljø og natur. Mange forskere og miljøorganisationer har udformet beregningsmodeller der kan vise hvor de enkelte lande står. Generelt ligger Danmark i den tunge ende.

Indikatoren DMI, 'direkte materiale input', viser hvor mange ressourcer der er anvendt til at producere vores forbrug. Her ligger Danmark sjette sidst ud af 28 europæiske lande. Indikatoren 'det økologiske fodspor' viser hvor meget vi trækker på det globale miljø, og her ligger Danmark niende sidst ud af 147 lande.

Bedre ser det ud for standarden ESI, som et indeks for bæredygtighed. Her er Danmark nummer 26 ud af 146 lande. Det skyldes, at der i ESI udover ressourceforbrug og miljøtilstand også vægtes hensyn til miljøregulering, vidensniveau og økonomisk velstand – tre områder hvor Danmark klarer sig godt.

Et lækket papir fra Kommissionen vil omlægge EU's pengeforbrug markant med en kraftig beskæring af landbrugs- og regionalstøtten. Landbrug og regioner er allerede rasende, og den afgående danske kommissær har forsikret at embedsmændenes frie fantasier nu er smidt i skraldespanden.

Snart starter kampen om landbrugsstøtten

PENGEKAMPEN. Kampen er ikke helt fløjtet i gang endnu – men parterne puster sig op, markerer deres styrke, og bag kulisserne i Kommissionen foregår den vigtigste kamp allerede, før offentligheden, de nationale parlamenter og EU-Parlamentet kommer på banen. De mange danske politikere, som i valgkampe siger at de vil have landbrugsstøtten bragt ned, kan derfor godt begynde at varme op til kampen.

Officielt fløjtes kampen om EU's kommende budget for årene 2014-2020 i gang allerede i år 2010. Det kan synes tidligt, men det nuværende budget udløber i 2013, og derfor skal de første udkast fremlægges til politisk behandling i foråret 2011. Men går man først på banen i 2011, kommer man for sent til kampen – for hvad skal der stå i udkastet?

Det har embedsmænd i EU-Kommissionen brugt en del tid på at arbejde med, og de har udarbejdet et såkaldt *non-paper* – dateret den 8. oktober 2009. Udkastet var knap færdigskrevet, før det begyndte at cirkulere på gangene i Bruxelles.

Landbrugslobby og regionallobby var helt oppe at køre i forargelse. Embedsmændene foreslog nemlig en gennemgribende omlægning af EU's budget.

Penge til problemer som er klaret

Papiret konstaterer at EU's budget er præget af inert, det vil sige træghed og holden fast ved det gamle.

Groft sagt bruges de fleste af pengene i EU til at løse ikke-eksisterende proble-

mer. 1950'ernes forsyningsproblemer med landbrugsvarer blev løst allerede for mange år siden. Men da man ikke har kunnet afskaffe støtten, er det meste af den i stedet blevet omlagt til direkte betalinger til den enkelte landmand, med det resultat at mange flere millioner mennesker blev afhængige af landbrugsstøttens fortsættelse.

Afstanden mellem den rigeste og den fattigste region i EU er blevet større.

Næst flest penge bruges på at rette op på regionale uligheder, det vil sige at overføre penge til fattige regioner – men det kan lige så godt dække over penge til et rigt land, sådan som de mange forskellige fonde er skruet sammen. I praksis sker der mest en omfordeling fra rige til rige i EU, mener rapportens forfatter.

Hele 78 procent af budgettet går til disse to politikker, som altså ikke virker, ifølge de embedsmænd der nu er sat i skammekrogen for deres skrivelser.

»Jeg troede at det bare var en flok embedsmænd som skrev om deres eget syn på budgettet,« sagde daværende landbrugskommissær Mariann Fischer-Boel på et møde i EU-Parlamentet i november 2009. Papiret er nu er i skraldespanden, sagde hun og høstede højlydte bifald fra politikerne.

Landbrug har stadig stor betydning

I stedet foreslås »en fuldstændig grundlæggende og tilbundsående reform«. Måske skal man gå fra 7 års til 5 års budgetter, og budgettet skal svare til det man gerne vil. Det vil sige understøtte EU's mange nye mål, med fokus på global konkurrencedygtighed, klimaforandringer og energisikkerhed.

Papiret kræver »mere klart fokus på et mere begrænset antal af veldefinerede« handlinger, samt såkaldte solnedgangsklausuler som kan mindske støtten til lan-

EPA FOTO PHOTO / MARIO DUDAR

De nye medlemslande i Centraleuropa vil, sammen med blandt andet Frankrig, modarbejde en beskæring i landbrugsstøtten. Her et familjelandbrug i Ungarn.

lægge skylden på de skrivende embedsmænd. Kommissionen er blevet bedt om at udforme papiret, bl.a. i den inter-institutionelle aftale mellem Parlament, Råd og Kommission fra maj 2006, og der har været holdt seminarer, konferencer og møder om sagen. Ligeledes lægger Kommissionens formand José Barroso navn til forordet.

EU skal kunne opkræve skatter

'Skraldespandspapiret' har bevidst ikke beskæftiget sig med selve størrelsen på budgettet. »Det er dog klart at omfanget og vigtigheden af nye udgiftsprioriteter vil kræve enten et øget EU-budget eller et markant skifte fra traditionelle til nye udgiftsområder,« hedder det.

Også ordningerne for EU's indtægter stemples som ulogiske og uforståelige. For eksempel har Storbritannien en rabat fordi man i 1980'erne var et fattigere land, og fordi landet dengang fik en meget lille del af landbrugsstøtten. I dag er Storbritannien et af EU's rigeste lande, men rabatten består. Resultatet er at de nye fattigere medlemslande skal betale mere og mere af regningen til denne og mange andre såkaldte korrektioner af budgettet.

Embedsmændene foreslår at EU får lov til at opkræve skatter, f.eks. i form af skat på sms'er, på finanstransaktioner, på flytrafik eller på udledning af drivhusgasser.

Kom for sent til reformer af støtten

Debatten om fremtidens landbrugspolitik bliver hed i 2010. Kommissionen skal i løbet af året offentliggøre et oplæg – efterfulgt af et budgetforslag i 2011. Sidste

gang blev EU's ledere først enige i sidste øjeblik, i maj 2006, efter et omfattende mæglingsarbejde af den tyske kansler Angela Merkel.

Den reelle kamp om landbrugsstøtten foregik dog allerede under det danske EU-formandskab i år 2001 i forbindelse med forhandlingerne om EU's langtidsbudget 2007-2013 og udvidelsen med 10 nye medlemslande.

Det hele endte med at de daværende tyske og franske ledere, Gerhard Schröder og Jacques Chirac, mødtes på Hotel Conrad i Bruxelles en sen torsdag aften og ordnede den sag indbyrdes. Aftalen blev at Tyskland fik lovning på at budgettet ikke skulle stige (da Tyskland betaler mest af det), og at Frankrig fik lovning på at landbrugsstøtten skulle fortsætte helt til år 2013 (da Frankrig modtager mest i landbrugsstøtte).

Alle de øvrige 15 ledere sluttede mere eller mindre modvilligt op om den tysk-franske linje. Man frygtede at for meget palaver om den sag ville være en sten på vejen mod de nye landes medlemskab af EU.

EU-historikken viser derfor at kampen om EU-budgettet, og dermed om landbrugspolitikken, allerede fløjtes i gang lige om lidt.

I mellemtiden kan franskmændene glæde sig over muligvis at have fået en ekstra spiller med på holdet, ved at have fået placeret rumæneren Dacian Ciolo som EU's nye landbrugskommissær. Han taler flydende fransk, og har studeret og boet i Frankrig store dele af sit liv. ♦

de som har opnået et bestemt økonomisk niveau, f.eks. ved at aftrappe støtten efter hvor mange år man har været medlem af Unionen.

Fra 1988 til 2013 er landbrugets andel af budgettet faldet fra 61 pct. til 32 pct., men alligevel er Unionen verdens største landbrugseksportør.

Embedsmændene foreslår mere marked og mindre planøkonomi, mere national medfinansiering, og færre budgetposter.

Papiret er nu i skraldespanden

Politikere i EU-Parlamentet har i efteråret 2009 været oprørte over det lækede papir. EU's afgående landbrugskommissær, Mariann Fischer-Boel, forsikrede derfor på et møde i Parlamentets landbrugsudvalg den 10. november at det bestemt ikke repræsenterede holdningen i den daværende Kommission.

»Jeg tror at det bare var en flok embedsmænd som skrev om deres eget syn på budgettet,« sagde hun.

Hun erklærede samtidig at papiret »som ikke eksisterer« nu er »i skraldespanden«, og høstede højlydte bifald fra politikerne. Det er dog næppe rimeligt at

Dan Jørgensen,
medlem af
EU-Parlamentet,
Socialdemokraterne

Lobbyens lange arm

Bruxelles er Det vilde Vesten når det handler om lobbyisme. Der er ingen regler, og den pengestærke vinder ofte. Det er en trussel mod demokratiet hvis man kan betale sig til indflydelse.

Baggrunden for denne påstand er skræmmende: Omkring 15.000 EU-lobbyister med et samlet budget på ca. 8 milliarder kroner om året kæmper for – eller imod – regler og love der berører dem eller deres interesser. Eksempelvis har alene den kemiske industris lobby, CEFIC, et kontor hernede med 140 ansatte.

Jeg oplevede på egen krop en meget aggressiv og helt utilstedelig adfærd fra specielt den tyske kemikalie-industri da jeg i EU-Parlamentet var med til at lovgive om begrænsning af pesticider til landbruget.

Når man tænker på alle disse negative sider, kan man stille sig selv spørgsmålet:

Burde man ikke bare forbyde lobbyisme én gang for alle? Svaret er et klart NEJ.

Lobbyismen er både uundgåelig og vigtig fordi den giver os parlamentarikere mulighed for at få viden fra de NGO'er, firmaer og organisationer som ved allermost om bestemte politikområder. Det er helt naturligt at de parter som bliver mest berørt af lovgivningen, gerne vil give deres informationer videre. På den måde kommer lovgivningen til at passe bedst til den virkelighed som det jo er meningen at den skal regulere.

Mens nogle politikere lytter til eksempelvis kemikalie-industrien og multinationale firmaer, så lytter jeg mest til grønne organisationer såsom Verdensnaturfonden, Greenpeace og Danmarks Naturfredningsforening.

Men der er mange lobbyister som spiller urent spil. Der kan være usikkerhed om hvem der er hvem, og hvor mange penge de repræsenterer. Derfor er det nødvendigt at holde lobbyisterne i kort snor og sikre både os parlamentarikere og offentligheden mere åbenhed.

Jeg er gået sammen med EU-parlamentsmedlemmer fra en række andre politiske grupper om at få opbygget et troværdigt lobby-register hvor alle lobbyister skal registreres inden de kan få indflydelse i EU-Parlamentet. Det er den bedste vej ud af de store multinationale firmaers lovløse hærgen. Den forhindrer netop ikke lobbyismen, men sætter rammer for og kontrollerer lobbyens lange arm. ♦

Borgerinitiativ i EU – hvordan i praksis?

Indtil den 31. januar kan du til Kommissionen sende din mening om hvordan EU's nye 'borgerinitiativ' skal fungere i praksis. Høringen handler blandt andet om hvor mange forskellige EU-lande underskriverne skal komme fra, hvor mange underskrifter der skal være pr. land, eller hvor gammel man skal være for at deltage i initiativet.

Borgerinitiativet, af Jyllands-Posten også kaldet »folkemagt«, er fastlagt i Lissabon-traktatens artikel 11 TEU. 1 million borgere fra »et betydeligt antal medlemsstater« kan tage initiativ til at »opfordre« Kommissionen til at fremsætte et egnet forslag.

Det påtænkte forslag må dog kun handle om »gennemførelse af traktaterne« – og hvorvidt Kommissionen vil høre eller overhøre initiativet er der ingen som ved. Også før Lissabon-traktatens ikrafttræden var underskriftindsamlinger mulige. Eneste hidtil vellykkede indsamling af 1 million europæiske underskrifter – en opfordring til at stoppe EU-Parlamentets rejsecirkus mellem flere byer – førte ikke til nogen initiativer.

På baggrund af høringen vil Kommissionen inden udgangen af år 2010 fremsætte et forslag om den praktiske udmøntning af borgerinitiativet. ♦ [EB]

Linse-pusher og vegetar-evangelist!

EUROKRATLIV

»Linse-pusher« og »vegetar-evangelist«. Det var nogle af ordene i en mail som jeg modtog i begyndelsen af december. En invitation til frokostgrillfest med overskriften »All you need is meat«.

I bedste engelske stil indeholdt den en lang række mere eller mindre humoristiske angreb på musikeren Paul McCartney – og hans besøg i Europa-Parlamentet.

Her var han draget hen for at overtale EU-parlamentarikerne til at overtale deres vælgere til at spise mindre kød – af hensyn til klimaet. For åbenbart mente både en række parlamentarikere og ikke mindst hr. McCartney selv at det var mere relevant med en eks-beattle i klimadebatten, end hvis man havde hentet nogle eksperter ind. Eller måske endda blot et par politikere.

Men nej, en popstjerne skulle der altså til. Her stoppede det dog ikke, for fra højeste sted udgik befaling om at der også skulle konkret handling til. Den bestod i at Parlamentets kantine tilbød lidt flere vegetarretter – men kun den dag McCartney var i byen. Og voila; tv-billeder OG en ren samvittighed. For vi ved jo alle at et par hundrede flere vegetarretter en enkelt dag, det ændrer virkelig på det store klimaregnskab, ikke sandt?

Jeg skal ikke kunne sige om der blev rekrutteret flere vegetarer af McCartneys besøg – til gengæld ved jeg at der er blevet mumlet »hold fingrene fra min bøf, din klima-hippie«, mens folk planlagde at gå til grillfest med »all you need is meat«, frem for at bakke op om kantinens symbolpolitik. ♦

[Euromanden]

**Morten
Messerschmidt,
medlem af
EU-Parlamentet,
Dansk Folkeparti**

Bureaukratiets højborg

Jeg kunne vælge at fylde disse linjer med politiske betragtninger og give mig i kast med Dansk Folkepartis EU-politik. Men det er jo ting man kan se på vores hjemmeside eller læse i vores partiprogram.

I stedet vil jeg bruge lidt tid på at skildre overgangen fra Folketing til EU-Parlament og dvæle ved nogle af de ting som gennem snart et halvt år har præget min dagligdag. Der er naturligvis de mange rejser frem og tilbage – mellem København og Bruxelles, mellem Bruxelles og Strasbourg.

Flyttevanviddet er ligeså overflødigt som det er velkendt, men jeg tror at der er en dybere mening med det. Den virkelige hensigt er at ingen rigtig skal kunne slå rødder, og at der skal bruges en masse tid på at overvinde praktiske forhindringer. Tid som ellers kunne bruges på fornuftigt politisk arbejde.

For at blive ved det helt jordnære: De første gange jeg kom til EU, skulle jeg bruge masser af tid på at finde mit kontor i de labyrintiske gangsystemer. Og så var der alle de praktiske problemer med it og meget andet. Ting jeg aldrig har tænkt over før. Jeg gad vide hvor mange MEP'ere der ender med at resignere, og som i stedet for at arbejde seriøst med politik nøjes med at deltage i diverse receptioner med champagneudskænkning.

Hertil kommer problemerne med dagsordener som pludselig ændrer sig i 11. time. Ændringsforslag som man troede man havde fuldstændig styr på, men hvor der alligevel i sidste øjeblik kommer nye, således at man umuligt kan være 100 procent forberedt. Da jeg sad i Folketinget, var jeg vant til en hverdag med en krystallklar struktur. Tingene fungerede, og når man gik i salen, kendte man dagordenen til punkt og prikke. Det er noget anderledes i EU-Parlamentet – her venter der altid overraskelser i sidste øjeblik.

Det var en kongstanke hos én af EU's grundlæggere, franskmænden Jean Monnet, at EU *skulle* være kompliceret og svært tilgængeligt. For kun på den måde kunne politikernes indflydelse begrænses. Det var forståelige tanker i tiden umiddelbart efter Anden Verdenskrig, hvor folkeforførelse forårsagede død og ødelæggelse – men tanken er forkert: Demokrati skal ikke bekæmpes med bureaukrati. Det seneste valg til EU-Parlamentet var en sejr for de demokratiske kræfter. ♦

Patientdirektivet stemt ned

Forslaget til fælles regler for patienter som søger behandling i et andet EU-land er faldet på gulvet.

SKUDT NED. Det omdiskuterede direktiv om patientrettigheder kunne ikke samle det fornødne flertal blandt medlemslandene i Ministerrådet på et møde i Bruxelles den 1. december.

Forslaget faldt fordi der var et blokerende mindretal fra lande som ikke betaler offentlig erstatning til behandling på privathospitaler. Men det ville de blive nødt til at gøre for behandling i et andet land end deres eget, hvis direktivforslaget var blevet gennemført.

Det svenske formandskab i Ministerrådet mente ikke at det var muligt at lave en undtagelse for privat behandling på grund af tidligere afgørelser i EU-domstolen.

Snæver afvisning

»Vi kunne ikke vedtage et direktiv som direkte ville blive afvist af Domstolen,« sagde den ansvarlige svenske minister Göran Haggglund efter rådsmødet.

Den svenske nyhedsside Europaportalen.se oplyser at nej-stemmerne kom fra Spanien, Rumænien, Polen, Grækenland og Portugal.

Disse fem lande har til sammen 92 stemmer af totalt 345 i Ministerrådet, hvor der kræves 91 stemmer til et blokerende mindretal. Ifølge andre oplysninger til NOTAT manglede der derimod 9 stemmer for at få direktivforslaget vedtaget.

Hvis forslaget til gengæld skulle behandles efter de nye stemmeregler i Lissabon-traktaten som træder i kraft i 2014 (eventuelt først 2017), ville det være blevet godkendt.

Ifølge Lissabon-traktaten skal et blokerende mindretal i Ministerrådet repræsentere 35 procent af EU's samlede befolkning. De fem nej-sigere til patientdirektivet når kun op på 25,6 procent.

På gulvet

Spanien overtager EU's formandskab efter nytår og var blandt nej-sigerne. Derfor er det tvivlsomt om der foreløbig sker mere med forslaget.

En mulighed er at Kommissionen omarbejder sit forslag sådan at processen kan starte forfra fra et delvist nyt udgangspunkt. Men da den kommende Kommission først ventes at tiltræde den 1. februar næste år, vil det alternativ også tage sin tid.

Foreløbig bliver forslaget til patientdirektiv derfor liggende på gulvet og venter på at nogen med den formelle kompetence eventuelt vil tage det op igen, eller på at det endegyldigt bliver fejlet til side og smidt væk. ♦ [SD]

NOTAT fra december 2009 havde tema om patientdirektivet.

Månedens interview: Demokratiets tilstand

NOTAT tager pulsen på demokratiets tilstand – i Danmark og Europa. Vi interviewer en person som på den ene eller anden måde har gjort sig tanker om hvordan det går med den demokratiske debat og borgernes indflydelse på samfundsudviklingen.

Til kamp mod

I TV- og filmbranchen vrimler det med stereotyper med tørklæder og terrorister, mener skuespiller og stand-up komiker Fadime Turan. Hun vil gerne vække til eftertanke med satire lige til grænsen. Og så vil hun gerne have en rolle som en der hedder Dorte.

BLÅ BOG:

Fadime Turan, 36 år, skuespiller, satiriker, bachelor i Kultur og Sprog- og mødestudier, RUC.

Bestyrelsesmedlem i CEVEA, Centrum-Venstre Akademiet.

Har medvirket på TV og Radio i bl.a. Smagsdommerne, TAXA, O.P.S. – Oplysning om Perkerne til Samfundet, Ørnen, Livvagterne.

Stand-up shows bl.a. *Ingen Rige Mænd er Grimme* sammen med Dina Al-Erheim. Fra 2005 eget soloshow. Klummeskribent i Kanten, P1-DR.

Flyttede som 4-årig til Danmark, opvokset i Roskilde, bor på Vesterbro i København med sin mand og to børn.

stereotyper

UKRITISKE MEDIER. »Jeg ser en af de største trusler for demokratiets tilstand i at den kritiske journalistik er forringet. Især tv-nyhederne overtager begreber på en ureflekteret måde, så man til sidst ikke kan skelne mellem hvad der er regeringsretorik og hvad der er uafhængig journalistik,« siger skuespiller og stand-up komiker Fadime Turan.

NOTAT har bedt hende uddybe de krasse ord hun for nylig sagde i en radioklumme på P1. Her fik regeringens såkaldte lømmelpakke hårde ord med på vejen, specielt selve ordet lømmelpakke:

»Lømmelpakken er et godt eksempel på nysprog. Jeg troede det var en joke, da Brian Mikkelsen brugte ordet. Men pludselig derefter brugte alle medierne præcis det ord, selv om det vist egentlig først hed uropakken,« siger Fadime Turan.

Andre ord i afdelingen for nysprog er cafépenge, bekvemmelighedsflygtninge, udlændingeservice, fjumreår, velfærdsministeriet, lister hun op.

Nysprog hindrer kritisk sans

»Vi skal være opmærksomme på nysprog, fordi det er et udtryk for at afsenderen giver falske løfter, skyder ansvaret fra sig eller bevidst forsøger at hindre modtageren i at tænke kritisk. Er man god til nysprog, kan man skabe bestemte associationer eller hindre associationer i at opstå. Man kan med andre ord styre modtagerens tanker, hvilket er afgørende for såvel regeringsmagt som for reklameindustri. Tankekontrol er en vigtig disciplin når almuen skal styres,« sagde hun i P1.

»Når pressen så ukritisk overtager nysproget, kan man jo stille spørgsmålet om pressen er fri eller om den fungerer som en forlængelse af statsmagten eller af regeringen,« uddyber hun.

Grænser ved nazister og Jesus

I den omtalte P1-klumme trak du en tydelig parallel til Tyskland i 1930'erne da du omtalte lømmelpakken og andre initiativer fra regeringen – kan du ikke se at folk bliver provokeret af at blive sat i bås med nazister?

»Jeg håber da at folk bliver provokeret. Nu er jeg dansk statsborger, men hvis jeg ikke var, kunne jeg risikere at blive smidt ud af landet hvis jeg har deltaget i en demonstration. Det er foruroligende at man kan

deportere folk, og at vi er nået derhen at de fleste synes det er OK.«

Hvad møder du af reaktioner på satiriske provokationer?

»Det kommer an på hvad man rører ved. Jeg kan huske at jeg engang sagde noget satirisk om Ludvig

Holberg og Carl Nielsen. Det var jo hellige nationale klenodier, jeg antastede. Jeg fik en meget negativ respons. Man kan hurtigt mærke det gør ondt.«

»Jeg har haft et stand-up show med Dina Al-Erheim (kendt fra tv-serien 'Dinas date', red.) som hed *Ingen rige mænd er grimme*. Vi kom i radio 100 FM med Lars Hjortshøj – om julen – og så kom jeg til at sige at jeg

forstod ikke helt det med at gå ind i kirken og se på ham 'der hænger til tørre'. Så fik de lytterstorm. Det var simpelt hen utilstedeligt – selv om jeg havde sagt det i en sjov og satirisk form.«

Men om der går en særlig grænse for hende – altså om en med anden hudfarve kunne have fyret det samme af uden samme konsekvenser, finder Fadime Turan svært at svare på. Og dermed er vi inde på et grundvilkår for hende som person og skuespiller. Hun er det som videnskaben kalder 'halvanden generations' indvandrer. Født på den anatolske højslette. Indvandret som 4-årig med sine forældre.

Hende med tørklædet

I DR's prisbelønnede serie *Livvagterne* spillede Fadime en terrorists kones veninde, i scener som rigtig mange danskere har set. Men om det gør hende kendt, ved hun ikke rigtig.

»Folk kan vel ikke huske hvilket et af tørklæderne jeg var? Stereotyper er et stort problem. I *Livvagterne* spiller jeg sammen med en blondine, der til lejligheden er farvet sorthåret. Det kan åbenbart godt lade sig gøre, men det omvendte er svært. Man farver mig ikke hvid og kalder mig Dorte. Det er den mest konservative branche uden lige.«

Vi du gerne have en rolle som en der hedder Dorte?

»Ja. Og jeg har faktisk spillet Susanne – det var i en ungdomsfilm. Men det var helt mærkeligt for mig. Tænk engang at jeg selv

var fremmedgjort over for det. Kunne jeg virkelig stå der og spille Susanne? Selvfølgelig kunne jeg det, men jeg var kommet derhen at jeg begyndte at opfatte mig selv som hende den tørklæderamte.«

Et konfliktsky samfund

»Jeg kan oftest vælge mellem tørklæderoller eller terroristroller. Da jeg var yngre skulle jeg altid tvangsgiftes. Hver gang jeg får tilbudt disse roller, er jeg i et utroligt stort dilemma: Skal jeg sige ja til det stereotype billede? Det betyder utroligt meget hvad det er man sender ud i TV og på film. Det er nødt til at være nuanceret da der ikke er nogle modbilleder til de her stereotyper, og derfor er det problematisk at jeg igen skal spille en eller anden tørklæderamt indvandrer.«

»Men jeg er ikke alene med denne problemstilling. Det er netop grunden til at et par af mine kolleger såsom Dina Al-Erheim og Hassan Preisler har startet foreningen *Brun*, som arbejder for større mangfoldighed. Det kan lyde utroligt, men DR overvejede at forsyne billederne fra *Livvagterne* med en tekst om, at der altså var tale om skuespillere, ikke rigtige terrorister.«

Du læser på et akademisk studie ved siden af dit job – hvorfor det?

»Jeg kommer som udgangspunkt med nærmest ingen kulturel kapital. Jeg er jo ligesom bare indvandret med mine forældre og fra et almindeligt arbejderhjem uden bøger. Det sætter jo en på nærmest minus, så der er utroligt meget der skal indhentes. Så jeg vil gerne give mig selv nogle evner og indsigter, jeg ellers ikke ville få. Hvad ellers,« spørger Fadime Turan.

Uanset at hun ikke er 'hende med tørklædet' så er Fadime klar med skarpe synspunkter om netop indvandrere og det danske samfund.

Har du gjort nogen rasende på dig?

»Som regel får jeg gode positive reaktioner – nogle siger 'hvor er du modig'. Men ellers er folk vel listet stille ud af døren. Det er et konfliktsky samfund. Man må gerne være lidt sjov og hyggelig. Hvis nogen bliver lidt vrede, er der altid en som rejser sig og siger 'så, skal vi nu ikke lige have det lidt rart og være glade'. Jeg kan egentlig godt lide at lade konflikten rulle.« ♦

Du kan møde Fadime Turan ved debatmødet 'Goddaw med et økseskaft! – kunsten at integrere en dansker' – et debatmøde i København 9. marts 2010, se www.deo.dk – oplysningsforbundet DEO.

Til Bruxelles på jagt efter patientdirektivet

11 timer i bus, hver vej, var ikke noget der afskrækkede de 68 deltagere i DEO's tur til EU's hovedkvarter.

BRUXELLES TUR-RETUR. Det var en fyldt dobbeltdækker der tidligt lørdag morgen krydsede den tyske grænse for at begive sig til Bruxelles i jagten på en større forståelse af forslaget til fælles regler for patienters rettigheder i andre EU-lande. Oplysningsforbundet DEO havde arrangeret tre dages bustur til Bruxelles den sidste weekend i november.

Første jagtmark på turen var i den danske Repræsentation der ligger klemmt inde mellem kæmpe bygninger af beton og glas i EU-distriktet. Her skulle deltagerne, efter en søndag på egen hånd, tidlig mandag morgen gå i clinch med den danske EU-repræsentant og med Danske Regioners udsendte. Ambassaden var ikke vant til så massiv interesse for EU-stof, så selv deres største mødelokale kunne ikke rumme alle, før der var hentet ekstra stole der blev placeret kreative steder. Dette resulterede i en intim stemning hvor Kåre Geil fra Repræsentationen febrilsk prøvede at holde

sig til sin PowerPoint præsentation, godt modarbejdet af de spørgelystne deltagere.

Herefter var det Bo Kristensens tur til at gå i infight med deltagerne som nu havde lugtet blod og var opsatte på at fange patientdirektivets sande natur. Bo Kristensens ankomst til mødelokalet aktiverede et betydeligt højere aktivitetsniveau på de bageste rækker hvor den deltagende gymnasieklasse havde bænket sig. Om det var hans formidling af Regionernes holdninger eller hans unge og friske fremtræden der afledte denne reaktion, må stå hen i det uvisse.

Fra den lille danske ambassade bevægede flokken sig over i et af Kommissionens mødelokaler. Her var gymnasieeleverne vågnet op. De kappede de forreste borde i det ovale mødelokale og sad klar med spidsede blyanter og hvide blokke klar til at notere eventuelle guld-korn eller mulige fortalelser.

Gymnasieeleverne kappede de forreste pladser i EU-Kommissionens mødelokaler og sad klar med spidsede blyanter.

De 11 timer i bus, hver vej, var ikke noget der afskrækkede de 68 deltagere der blev trakteret med kaffe og rundstykker, mens de bumlede ned ad den tyske autobahn. To veloplagte oplæg om patientdirektivet satte gang i diskussioner om EU's lovgivningsproces og udformningen af patientdirektivet, og ellers flød bussen med samtlige danske dagblade der afledte mere generelle samtaler om løst og fast.

»Det at turen foregår i bus tiltaler mig, da jeg godt kan lide den rytme det giver i forløbet,« sagde Lilly Bendtsen. Hun var taget med på en kombineret veninde- og oplysningstur og har altid været interesseret i EU. Hun mener at EU indtil videre har haft en positiv virkning i Europa.

»Denne tur har været både vellykket og velarrangeret,« sagde Jens Christoffersen.

»Den har indført mig i hvordan de forskellige nationale- og EU-organer arbejder med sundhed og specielt med patientdirektivet. Min nytilegnede viden bruger jeg i det Radikale Venstre i Nordjylland, hvor jeg er i en gruppe der følger med i Folketingets Europaudvalg. Den har også relevans for mit arbejde i Kræftens Bekæmpelse.« ♦

[Mads T. Jespersen]

Åbent fyraftensmøde:

Kan transport gøres klimavenlig?

Torsdag den 21. januar 2010 kl. 17-18.30

Debatmøde med Martin Lidegaard, der er direktør i den grønne tænketank CONCITO, fortæller om EU's transportpolitik og giver sine bud på, hvordan transport gøres mere klimavenlig.

Sted: Vesterbro Kulturhus, Forsamlingshuset, Onkel Dannys Plads, Halmtorvet 13 C, København V.

Pris: 50 kroner inkl. kaffe og vand, gratis for medlemmer og NOTAT-abonnenter.

Tilmeld dig på www.deo.dk eller telefon 70 26 36 66

DEO

Oplysningsforbund der arbejder for Demokrati i Europa
info@deo.dk - tlf. 70 26 36 66 - www.deo.dk

